

УДК 371.15:81 243

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.35>

Перелома Т. С., Варавя О. Г.

ПОРІВНЯННЯ ЗВУКІВ КИТАЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

Розглядається поняття ініціалів китайської мови. Розглянуті відмінності у вимові приголосних української та китайської мови та важливість підкреслення їх відмінностей під час викладання фонетики китайської мови. Досліджені теоретичні аспекти вимови китайських приголосних звуків, їх місце та спосіб творення, а також проведена порівняльна характеристика зі звуками української мови. Проаналізовано роботи науковців, які, своєю чергою, досліджували явище порівняння китайських звуків зі звуками інших мов. Виявлені відмінності у процесі формування звуків, а також підкреслена важливість формування компетентності у вимові фонем китайської мови на початковому рівні мовної підготовки з метою запобігання формування акценту та помилкового завчання звуків під впливом рідної мови.

Ключові слова: фонетика китайської мови, фонетична система китайської мови, ініціали, приголосні китайської мови, відмінність відтворення звуків, формування фонетичної компетентності, викладання китайської мови, викладання східних мов.

Фонетика – це фундаментальна дисципліна під час вивчення будь-якої мови. Китайська фонетична система являє собою неабияку складність для українських студентів, адже має певну кількість звуків, які не присутні у фонетичній системі української мови. Більшість звуків, до яких можна підібрати аналоги в українській мові, мають різні місця та способи творення, що є причиною неточності у вимові і, як наслідок, появи та розвитку акценту. І хоч здебільшого він не стає суттєвою перешкодою на шляху порозуміння з носіями мови, проте акцент у студентів, які вивчають іноземну мову, є проблемою, яка потребує вирішення на початковому рівні формуванні мовної компетентності.

На початковому рівні формування фонетичної компетентності студенти спираються на аналогічні звуки, наявні у рідній мові, для більш швидкого запам'ятовування відтворення звуків китайської мови. У подальшому процесі навчання первинно завчений спосіб відтворення запам'ятовується і, як наслідок, домінує у свідомості студента в подальшому відтворенні тих чи інших звуків. Такий вплив звуків рідної мови на відтворення звуків китайською мовою викликає явище мовної інтерференції, що спричиняє виникнення акценту та труднощів у подальшому формуванні фонетичної компетентності. Слід чітко розуміти схожість та відмінність у вимові китайських та українських звуків, їх місце та спосіб творення, аби уникнути виникнення найпоширеніших помилок, наявних у вимові студентів.

Свої праці на тему фонетики і фонології китайської мови опублікували такі дослідники, як Су Сюй, Чжао Юань Жень, Мао Ши Чжен, Сунь Де Цзінь, Н. Кірносова, О. Алексахін, Т. Задюєнко, А. Кондрашевський, Н. Спешнев та інші. На жаль, більшість публікацій присвячені порівнянню звуків китайської та російської мов. Таким чином, проблема вимови китайських звуків із точки зору україномовного студента залишається актуальною.

Метою статті є розглянути теоретичні аспекти творення приголосних звуків китайської мови та їх порівняння з приголосними звуками української мови.

З фонетичної точки зору звуковий потік, або мова, розпадається на слуху на мінімальні одиниці, які ми називаємо складами. У разі аналітичного розгляду складу в ньому можна виділити окремі звуки або фонемі. Структура складу в китайській мові помітно відрізняється від структури складу української мови. Після детального аналізу творення звуків обох мов можна виділити наведені нижче найважливіші особливості, що відрізняють китайський склад від українського.

В українській мові склад може утворюватись із різної кількості звуків (і, чи, тут, лють, ллють, сплеск). У китайській мові кількість звуків у складі не перевищує чотирьох (*yi, li, lai, huan*) [4, с. 9].

В українській мові допускається різноманітна послідовність звуків у складі. Майже будь-який звук української мови може стояти на початку, в середині або наприкінці складу. В китайській мові звуки, що утворюють склад, розміщуються в певній послідовності: приголосний звук, нескладотворчий голосний, складотворчий голосний та кінцевий напівголосний (або носовий сонант *n*). Відповідно до цього склад може бути розчленований на структурні елементи іншого рівня, наприклад, склад (*duan*) включає ініціал (*d*) і фіналь (*uan*). Своєю чергою, останній поділяється на медіаль (*u*) і субфіналь (*an*), яка складається з централі (*a*) і терміналі (*n*).

В межах одного китайського складу неможливе поєднання приголосних, проте є нормою поєднання голосних, чого не буває в складах української мови (*mian, liu*).

Не всі звуки китайської мови можуть поєднуватись в одному складі. Так, не існує, наприклад, звуків *fi, kiang, jua*.

Один і той самий склад у китайській мові може вимовлятися чотирма різними способами – тонами.

Тон у китайській мові виконує таку саму смислову функцію, як і звук. Якщо один і той самий склад відтворювати за допомогою різних тонів, то значення слова буде змінюватись відповідно. Наприклад,

залежно від тону склад «da» може мати різні значення: першим тоном – «вішати» (搭), другим – «відповідати» (答), третім – «бити» (打), четвертим – «великий» (大) [2, с. 78–79]

Прийняття в 1958 р. в Китаї китайського фонетичного алфавіту на латинській основі (КФА) – pinyin – сприяло створенню умов для легшого вивчення фонетичної системи китайської мови іноземними студентами.

Використання латинізованої абетки для позначення характерних тільки для китайської мови звуків не достатньо чітко та точно виражає особливості вимови. Під впливом англійської мови виникає явище зовнішньої інтерференції, що спричиняє помилкове відтворення ініціалей (приголосних) та фіналей (голосних).

Саме на початковому етапі формування китайськомовної фонетичної компетентності важливим є ознайомлення студентів із теоретичними засадами творення звуків, оскільки первинне помилкове завчання вимови складніше піддається виправленню на вищих рівнях мовної компетентності.

Важливим є розуміння різниці між принципами творення звуків в китайській та рідній мовах. Це допоможе у постанові правильної вимови, уникненні або принаймні зменшенні поширених помилок та, як результат, кращому порозумінні з носіями мови.

Китайська мова налічує 21 ініціал – приголосний звук. Всі вони класифікуються за різними критеріями: місце творення, спосіб творення, участь голосових зв'язок у творенні звуку. Всі зазначені характеристики треба враховувати, порівнюючи звуки китайської та української мов.

Детальніше розглянемо способи творення звуків китайської мови порівняно зі звуками української мови:

“b” – білабіальний (губно-губний), проривний, не придиховий звук. Характеризується як напівдзвінкий, тому і є результатом злиття звуків [п] та [б] української мови. Спочатку (в момент змикання губ) варто готуватися до вимови [п] і власне під час утворення звуку вимовляти [б]. Слід пам'ятати, що під час вимови українського [б] голосові зв'язки починають вібрувати на момент зімкнення губ, чого не має бути при вимові китайського “b”, слабка вібрація голосових зв'язок має початися власне під час вимови китайського звука [2, с. 78];

“p” – білабіальний, проривний звук. “P” є придиховим звуком, чим суттєво відрізняється від українського звуку [п], вимовляючись на сильному видиху (придих – це акустичний ефект у фонетиці, що характеризується наявністю шуму під час видиху повітря). З точки зору української мови придих – це фактичне додавання звуку [х] до приголосного. Тому звук “p” схожий на сполучення звуків [п] [х] в українській мові. За місцем творення “p” схожий на український звук: м'яке піднебіння підняте й не пропускає повітря в носову порожнину. Голосові зв'язки під час творення звуку не напружені й не вібрують;

“m” – білабіальний, назалізований, сонорний. Вимовляється схоже до українського [м], проте має довше звучання – м'яке піднебіння опускається й відкриває прохід до носової порожнини, тому цей звук має носове забарвлення [1, с. 18]. Губи мають бути менш напружені, ніж під час вимови українського звуку;

“f” – лабіодентальний (губно-зубний), фрикативний, щілинний звук. Під час вимови кінчик язика лежить на дні ротової порожнини, а язик дещо відсунутий назад [1, с. 26]. Загалом цей звук майже ідентичний з українським звуком [ф], але його китайський аналог є більш інтенсивним і довшим;

“d” – апікально-альвеолярний (зубний), проривний, не придиховий звук. Він також є напівдзвінким, має глухий початок, тому, змикаючи губи, треба готуватися до вимови [т] і власне в момент вимови вимовляти [д] [1, с. 46]. Таким чином, звук буде менш дзвінкий, ніж український [д]. Голосові зв'язки починають коливатися тільки під час вимови, не раніше, як у випадку з українським [д];

“t” – апікально-альвеолярний, проривний, придиховий звук. Ідентичний з українським сполученням звуків [т] та [х]. Звук твориться внаслідок зімкнення, що утворюється між кінчиком та передньою частиною спинки язика із верхніми зубами та альвеолами;

“n” – апікально-альвеолярний, назалізований, сонорний звук. Під час вимови кінчик язика має бути піднятим до альвеол, на відміну від українського [н], під час вимови якого кінчик язика опущений [1, с. 26];

“l” – апікально-альвеолярний, латеральний, сонорний звук. При вимові звук можна характеризувати як дещо середнє між українським твердим [л] та м'яким [л'], тому кінчик язика має торкатись альвеол, а сам язик має бути повністю опущеним [1, с. 26]. Під час вимови українського [л] кінчик язика, навпаки, опущений, а спинка язика торкається передніх зубів та альвеол;

“g” – задньоязиковий, проривний, не придиховий звук. Напівдзвінкий звук “g” зумовлює поєднання глухого [к] під час зімкнення губ та дзвінкого [г] під час вимови. Голосові зв'язки вібрують лише з початком вимови звуку. Кінчик язика тримається біля нижніх зубів, а задня спинка язика підіймається до м'якого піднебіння;

“k” – задньоязиковий, проривний, придиховий звук. Він є фактично ідентичним до сполучення українських звуків [к] та [х]. Задня спинка язика підіймається до м'якого піднебіння і на рівні останніх кутніх зубів утворює з ними зімкнення. Кінчик язика тримається за нижніми передніми зубами;

“h” – задньоязиковий, фрикативний, щілинний звук. Різниця з українським [х] виявляється в більшій м'якості звуку. Задня спинка язика підіймається до м'якого піднебіння й утворює широку щілину за останніми кутніми зубами. Кінчик язика тримається за нижніми передніми зубами [1, с. 18];

“j” – дорсальний (щілинний), африкат, непридиховий. Під час вимови середня частина спинки язика торкається піднебіння, утворюючи повне зімкнення, яка переходить у щілину. Звук вимовляється схоже до китайського [z], проте суттєво м'якше [1, с. 87]. Такого звуку в українській мові немає, проте його можна

порівняти зі звуком [цз']. Дещо схоже звучання зустрічається при вимові слів [вчіц':а], [л':ец'а], але за умови додавання [з']. Вимовляється з легким шиплячим призвуком;

“q” – дорсальний, африкат, придиховий. Під час вимови спинка язика торкається піднебіння й утворюється зімкнення, що одразу переходить у щілину. Вимовляється з характерним шиплячим призвуком [1, с. 87]. В українській мові найбільш схоже до цього звуку сполучення [тц']. Такий звук можна зустріти в таких українських словах, як “здає[ц':а]”, “мине[ц':а]”, “тріє[ц':а]” тощо. Проте варто пам'ятати, що звук є придиховим, тому має вимовлятися на сильному видиху;

“x” – дорсальний, фрикативний, щілинний. За місцем та способом творення схожий з українським пом'якшеним [с']. Як у словах [ос'ін'], [розваз'с'а], [дос'ці'] тощо. Середня спинка язика підіймається до твердого піднебіння. Вагома відмінність полягає в наявності шиплячого призвуку під час вимови звуку [5, с. 7];

“z” – передньоопікальний (альвеолярний), африкат, непридиховий. Є близьким за звучанням до сполучення звуків [дз]. Такий звук зустрічається у таких українських словах, як [дзїга], [дзїркало] тощо. Проте як дзвінкий звук становить опозицію глухому приголосному. “Z” в українській транскрипції передаємо через [ц], тому зазначений приголосний транскрибується через [цз]. Але варто пам'ятати, що під час вимови не можна розділяти їх на два окремі звуки, а вимовляти цілісно (особливість африкатів). При вимові спинка та кінчик язика торкаються альвеол, водночас утворюється щілина і вимовляється звук, голосові зв'язки не мають вібрувати до моменту утворення звуку [3, с. 41];

“c” – передньоопікальний, африкат, придиховий. Звук вимовляється твердо, схожий на сполучення звуків [ц] і [х]. Як і при вимові українського, китайський звук складається з двох неподільних частин. Спинка язика торкається альвеол, кінчик язика – задньої частини зубів, потім утворюється щілина. Вимовляється з придиханням [5, с. 6];

“s” – передньоопікальний, фрикативний, щілинний. Майже ідентичний з українським [с]. Зуби зближені, губи трохи розтягнуті, кінчик язика впирається в нижні зуби, спинка вигнута. Звучання китайського звуку дещо довше за український [с], подібно до звучання у словах [с:унути], [с:ипати];

“zh” – задньоопікальний (ретрофлексний), африкат, непридиховий. Є близьким до звучання українського сполученням звуків [д] та [ж], але вони вимовляються нероздільно. Як дзвінкий, звук становить опозицію глухому приголосному ch, який в українській транскрипції передається через [ч], тому зазначений приголосний доцільно транскрибувати через [чж] [3, с. 41]. Під час вимови кінчик язика підіймався до місця між піднебінням та альвеолами, далі, ніж під час вимови українського [дж] у словах [жджюра], [джеиреило]. Голосові зв'язки не вібрують до початку звуку;

“ch” – задньоопікальний, африкат, придиховий. Під час вимови варто слідкувати аби кінчик язика підіймався до місця між піднебінням та альвеолами, трохи далі, ніж при вимові сполучення українських звуків [чх], з яким зіставляється китайський звук. Характеризується наявністю придихання;

“sh” – задньоопікальний, фрикативний, щілинний. Схожий до українського [ш], проте під час вимови кінчик язика повинен ще далі загинатися назад [1, с. 18]. Порівнюючи звуки, доцільно додати, що китайський “sh” вимовляється більш глухо, ніж український аналог. Якщо по черзі “прошипіти” обидва звуки (спочатку український [ш], а потім, ще більше загнувши язик назад, вимовити китайський звук), ця різниця буде досить помітною;

“r” – задньоопікальний, фрикативний, сонорний. Може зіставлятися зі звучанням українського [ж], як у словах [йїжак], [ж:ару] тощо, однак, як і з ситуацією з попереднім звуком, під час вимови кінчик язика далі загинається назад. Іноді під час вимови звуку студенти занадто сильно загинають язик, роблячи звучання “r” більш схожим на англійський [r] у словах gain, red, ring тощо, що є грубою помилкою. Фактично язик під час вимови китайського звуку має займати середню позицію між положенням язика у процесі вимови українського [ж] та англійського [r]. Під час звучання голосові зв'язки вібрують.

Усі вищезазначені порівняння китайських звуків зі звуками української мови є важливим компонентом на початковому етапі формування фонетичної компетентності студентів. Коректне порівняння звуків не тільки допомагає студентам легше зрозуміти, яким чином вимовляються звуки китайської мови у співвідношенні зі звуками рідної мови, а й допомагає уникнути помилок, що можуть з'явитись під час вивчення цих звуків.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати проведеного аналізу, можемо дійти висновку, що способи творення китайських звуків мають як невеликі нюанси (у випадках зі звуками “b”, “m”, “f”, “d”, “n”, “l”, “g”, “s”), так і принципово великі відмінності (у випадках зі звуками “p”, “t”, “k”, “h”, “x”, “c”, “ch”, “sh”) у вимові у порівнянні з українськими звуками, які, на перший погляд, здаються ідентичними. Особливу складність при сприйнятті на слух і відтворенні становлять африкати “j”, “q”, “z”, “zh”, а також сонорний “r”, тому вони заслуговують на окрему увагу в процесі навчання та становлення вимови студентів.

Використана література:

1. Задоев Т. П., Ши Хуан. Основы китайского языка. Вводный курс. Москва : Наука, 1993. 272с.
2. Каверина В. В. Обучение русскому произношению лиц, говорящих на китайском языке (на основе сопоставительного анализа китайской и русской фонетических систем). *Язык. Сознание. Коммуникация*. 1998. С. 78–92.
3. Кірносова Н. А. Засади транскрибування китайської лексики українською мовою. *Сходознавство*. 2009. Вип. 45-46. С. 38–57.
4. Шпешнев Н. А. Введение в китайский язык. Фонетика и разговорный язык. Москва : Ворона, 2006. 252 с.
5. Rudnytska O. 针对乌克兰学生的汉语语音教学方法. 浙江: 浙江师范大学, 2011. 32页.

References:

1. Zadoenko T. P., Shi Huan. Osnovy kitajskogo yazyka. Vvodnyj kurs [Basics of the Chinese language. Introductory course]. Moscow. 272 p.
2. Kaverina V. V. Obuchenie russkomu proiznosheniyu lic, govoryashchih na kitajskom yazyke (na osnove sopostavitel'nogo analiza kitajskoj i russkoj foneticheskikh sistem) [Teaching Russian pronunciation to Chinese speakers (based on comparative analysis of Chinese and Russian phonetic systems)]. *Language. Consciousness. Communication*. P. 78–92.
3. Kirnosova N. A. Zasyady transkrybuвання kytajskoj leksyky ukrainskoju movoju [Basics of transcribing Chinese vocabulary in the Ukrainian language]. *Skhodoznavstvo*. Issue 45-46. P. 38–57.
4. Speshnev N. A. Vvedenie v kitajskij yazyk, Fonetika i razgovornyj yazyk [Introduction to Chinese, Phonetics and spoken language.]. Moscow. 252 p.
5. Rudnytska O. Zhendui Wukelan xueshengde hanyu yuyin jiaoxue fang fa [Chinese phonetic teaching method for Ukrainian students]. Zhejiang : Zhejiang Normal University. 32 p.

Перелома Т. С., Варавя О. Г. Сравнение звуков китайского и украинского языков как средство преодоления языковой интерференции.

Рассматривается понятие инициалов китайского языка. Рассмотрены различия в произношении согласных украинского и китайского языка и важность подчеркивания их отличий во время преподавания фонетики китайского языка. Исследованы теоретические аспекты произношения китайских согласных звуков, их место и способ создания, а также проведена сравнительная характеристика со звуками украинского языка. Проанализированы работы ученых, которые, в свою очередь, исследовали явление сравнения китайских звуков со звуками других языков. Выявлены различия в процессе формирования звуков, а также подчеркнута важность формирования компетентности в произношении фонем китайского языка на начальном уровне языковой подготовки для предотвращения формирования акцента и ложного заучивания звуков под влиянием родного языка.

Ключевые слова: фонетика китайского языка, фонетическая система китайского языка, инициалы, согласные китайского языка, отличия воспроизведения звуков, формирование фонетической компетентности, преподавание китайского языка, преподавание восточных языков.

Pereloma T. S., Varava O. G. Comparison of sounds of the chinese and ukrainian languages as a means of overcoming language interference.

The article deals with the concept of the initials in the Chinese language. The differences in the pronunciation of consonant Ukrainian and Chinese language and the importance of emphasizing their differences in teaching phonetics of the Chinese language are considered. The study of theoretical aspects of pronunciation of Chinese consonant sounds, their place and way of creation, as well as a comparative characteristic with the sounds of the Ukrainian language. The work of scientists, who in turn investigated the phenomenon of comparison of Chinese sounds with sounds of other languages, were analyzed. The differences in the process of formation of sounds are revealed, as well as the importance of forming the competence in pronunciation phonemes of the Chinese language at the initial level of language training to prevent the formation of accent and erroneous sounds of sounds under the influence of the native language.

Key words: Chinese phonetics, phonetic system of Chinese language, initials, consonants of the Chinese language, differences in the reproduction of sounds, the formation of phonetic competence, the teaching of the Chinese language, teaching of oriental languages.

УДК 371.3

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.36>

Рустамова Айгюнь Амир гызы

РОЛЬ ОТНОШЕНИЙ УЧИТЕЛЕЙ И УЧЕНИКОВ В АДАПТАЦИИ К УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛОЛЕТНИХ ШКОЛЬНИКОВ

Отмечается роль отношений учителя и ученика, особенно учителей, в адаптации учебной деятельности малолетних школьников. Младший школьный возраст – один из самых важных и трудных моментов в жизни ребенка, означает его готовность к новым обязанностям. Именно в период младшего школьного возраста удачная адаптация к учебной деятельности становится причиной появления у ученика чувства коллективизма, а также межличностных отношений. Следует отметить, что ученик не может в одиночку справиться с этим трудным периодом. Он с самого начала обучения нуждается в помощи взрослых, особенно учителей. В школе существуют особые типы взаимоотношений между учителями и учениками. Именно под влиянием учебной деятельности малолетние школьники, выстраивая отношения с другими людьми, особенно с учителями и одноклассниками, учатся тому, как общаться с ними за пределами своих семей. В результате адаптации к обучению школьник, в рамках взаимодействия со сверстниками и учителями, принимает условия новой деятельности. Следует отметить, что в статье правильно установленное отношение учителя и ученика привлекает внимание как основной критерий во время адаптации. В то же время в исследовании отмечается, что для ребенка искренность и твердость первоначального отношения с учителем играют важную роль в его последующей деятельности. На самом деле адаптация к учебной деятельности помогает школьнику найти свое